

WALKÓ ÁDÁM

Tisztelet az el nem kötelezetteknek

LADÁNYI ISTVÁN – ERESSZAI ÉSZREVÉTELEK

„There are continents & shores
which beseech our understanding.”

JDM

zEtna, 2013
220 oldal, 2500 Ft

”

A címében is talányos kötetben a költő, műfordító, a magyar és délszláv irodalom elkötelezett és szakavatott ismerője az elmúlt évtizedben megjelent esszéit és tanulmányait válogatta össze. A talányt a szerző az utószóban ugyan feloldja, de mire az olvasó elérne odáig, a kötet szövegei még számos irodalomtörténeti és fordításelméleti rejtéllyel szembesítik: minden írás a „ki vagyok, hol vagyok” ontológiai problémaköréből indul ki. A könyv így Ladányi tavaly megjelent *Hősök, terek. Identitáskérdések és térproblémák közép-európai regényekben*. (Gondolat Kiadó, Budapest, 2012) méltó és logikus folytatása, a vizsgált szerzők és művek értelmezései mindkét kötetben a kultúraköziség, az elbeszélés terének szimbolikája, a nyelv(ek) szerepe és fordíthatósága összetett és egymásba rétegződött kérdéseit boncolgatják.

Az *Eresszai észrevételek* két részben sorakoznak: az elsőben „délszláv”, a másodikban „délvidéki-vajdasági”, illetve „magyar” szerzők motívumairól, elbeszélés-technikáiról és konkrét műveiről nyújtanak tartós olvasásélményt. A gondolatjeleket az előző mondatban éppen a nemzeti-geográfiai-nemzetiségi értelmezések lehetetlensége miatt tettem ki, jelentésük ürességét kívánom hangsúlyozni, mivel azok alapján vagy azokból kiindulva semmit sem lehet megérteni vagy akár megtudni az adott szerzők poéziséről. Különösen a „délvidéki-vajdasági”, illetve „magyar” jelzők egymás mellé helyezése-rendelése problematikus, a tragikusan szerencsétlen „határon túli” megjelölést nem is említve. A kötetben elemzett írók mindegyike tudatosan és következetesen utasítja el a származás, a nemzeti történelem, a vallás, az irodalmi kánon kategorikus imperatívuszait, senki és semmi iránt nem éreznek elkötelezettséget, csakis a személyes ta-

pasztalataik és belső világuk, értékrendjük vezérli őket. Az el nem kötelezettség válik rendezőelvvé műveikben, legalább is geopolitikai és nemzeti értelemben, és így az irodalomban megvalósulhat a titói utópia, amely ha nem is hamvába, de derekába holt és tört. Ivo Andrić, Danilo Kiš, Neven Ušumović, David Albahari és Esterházy Péter, Tar Sándor, Krasznahorkai László, Garaczi László, Bozsik Péter, Tolnai Ottó, Végel László, Domonkos István nemzetek, nemzetiségek, határok feletti irodalmát Ladányi éppen a belső értékrendjük, az el nem kötelezettségük iránt érzett tiszteletből vonta vizsgálódása alá, noha maga is beismeri, hogy a tudományos objektivitás is nehezen megvalósítható eszme, amikor pont ő, pont róluk gondolkodik: „A dolgaim hol ezzel, hol azzal közösek. A megszólalásmódok a megszólítottól függően alakulnak.” (Utószó, 204. o.) Éppen ezen őszinteség teszi Ladányi „észrevételeit” hitelessé, a szerző az irodalomtörténész alázatával ózdkodik a „nagy kijelentésektől” és ösztönösen tartózkodik az értelmezések lezártságától, tépelődése folyamatos, de nem ön-, és szövegmarcangoló.

A kötet több írása is foglalkozik a műfordítás elméletével, a művek fordíthatóságával, a szerzői és műfordítói identitással, és szellemes gondolatmenetekben nyújt bepillantást az Esterházy Péter és Danilo Kiš szövege és azok fordításai (*Mily dicsó a hazáért halni/Slavno je za otadžbinu mreti*) közötti kapcsolatra, vagy egy bosnyák anyanyelvű költő, Josip Osti szlovénul írt haikujának magyar fordításának elméleti kérdésfeltevéseire. A fordítás és nyelvköziség mint kulturális jelenség nemcsak az idegen nyelven íródott mű kapcsán vet fel érdekes elméleti és gyakorlati problémákat, hanem néha a magyarul írt műveknél is: a „délvidéki-vajdasági” magyar beszédmód tartalmaz számos olyan elemet, amely a „magyar” beszédmódnak ismeretlen, itt elsősorban a szerb nyelvből átvett és a magyar nyelv rendszerébe beillesztett kölcsönszavakra, kifejezésekre gondolok. Ladányi a Végel László regényét elemző írásában címnek is egy ilyet választott: *Meg így*. A „magyar” magyarban ez ebben a formában elég nehezen értelmezhető, viszont a szerb nyelvben (is) az „i tako” kifejezés általában egy beszélgetést vagy gondolatmenetet lezáró csattanóként működik, és a „magyar” változata lehetne: „így megy ez” vagy „ez van”. A regény címe, *Egy makró emlékiratai*, is tartalmaz egy ilyen szót, a „magyar” helyesíráshoz és kiejtéshez igazítva, Ladányi ezt meg is magyarázza, a „kerítő” szót használva.

A tanulmányok között kiemelkedő fontosságú a Neven Ušumović és David Albahari elbeszélés-technikáit bemutató két írás, mivel két olyan nemzetközileg is elismert és fordított szerzőre irányítja az olvasói és szakmai figyelmet, akiknek még nem jelent meg magyarul önálló könyve, csupán egy-két kispapírája. Talán már közeleg az idő, amikor ez az érthetetlen hiány pótlásra kerül. Viszont a kötet minden írása a csak az emberi értékek és önmaguk iránt elkötelezett irodalmat állítja középpontba, újabb és újabb értelmezésekre és újraolvasásra ösztönöz, emlékeztet arra, hogy a posztmodern paradigma ellenére még mindig maradtak az irodalomban felfedezetlen területek, amelyek a megértésünkre várnak.